

Kraków, 15 kwietnia 2019 r.

Dr hab. Ryszard Melliwa
Profesor ASP
Akademia Sztuk Pięknych
im. J. Matejki w Krakowie
Wydział Malarstwa
Katedra Scenografii

**Recenzja pracy doktorskiej
Pani Anny Jagny Janickiej
pt. „Pejzaż symboliczny. Zapis pracy nad poszukiwaniem
języka wizualnego filmu Wojtka Smarzowskiego „Kler”.**

Pani Anna Jagna Janicka (urodzona w 1959 r.) jest absolwentką Katedry Scenografii Teatralnej, Filmowej i Telewizyjnej Akademii Sztuk Pięknych im. J. Matejki w Krakowie. Dyplom pod kierunkiem Prof. Jerzego Skarżyńskiego – „Operetka” Witolda Gombrowicza – uzyskała w roku 1987. Projektuje zarówno scenografię jak i kostiumy do teatru, filmu, opery oraz baletu.

Jest członkinią Polskiej Akademii Filmowej oraz Europejskiej Akademii Filmowej.

Współpracowała z wybitnymi reżyserami polskimi i światowymi m.in. Peterem Greenawayem, Jurkiem Bogajewiczem, Bogdanem Hussakowskim, Magdaleną Łazarkiewicz, Maciejem Prusem, Barbarą Sass, Wojciechem Smarzowskim, Jerzym Stuhrem, Agnieszką Holland, Krzysztofem Zanussim.

Realizowała spektakle na najważniejszych polskich scenach m.in.: w Starym Teatrze, Teatrze im. J. Słowackiego w Krakowie, w Teatrze Narodowym, Teatrze Powszechnym w Warszawie, Teatrze im. Jaracza w Łodzi, Operze Bałtyckiej.

Laureatka nagród na Festiwalu Polskich Filmów Fabularnych w Gdyni – 7 nominacji w tym 3 nagrody: w 2012 r. „ W ciemności” reż.

A. Holland, w 2015 r. „Hiszpanka” reż. Ł. Barczyk, w 2018 r. „Kler” reż. W. Smarzowski.

Laureatka Polskich Nagród Filmowych „Orły” – 3 nominacje w tym nagroda w 2015 . „Hiszpanka” reż. Ł. Barczyk.

Nagrody teatralnej „Ludwik” w 2002 roku za najlepszą scenografię w Krakowie za spektakl „Idiota” reż. B. Sass.

Nagrody teatralnej Miasta Gdańska w 2008 roku za „Rigoletto” reż. M. Weiss-Grzesiński w Operze Bałtyckiej.

Wzięła udział Polskiej Narodowej Ekspozycji na X Międzynarodowej Wystawie Scenograficznej Praskiego Quadriennale w 2003 roku.

Pani Anna Jagna Janicka zrealizowała do tej pory:

76 scenografii, dekoracji wnętrz oraz, kostiumów do spektakli teatralnych – debiut „Rozwód Figara” Odon Von Horvath, reż. Marcin Kochańczyk w Teatrze im. Stefana Jaracz w Łodzi w 1989 r.

27 do Teatrów Telewizji – debiut „Tunel” E. Sabato, reż. Andrzej Maj w 1988 r.

8 do oper - debiut „Widma” St. Moniuszko, reż. Tadeusz Bradecki, Opera Śląska w Bytomiu w 1998 r.

30 do filmów – debiut „Spis Cudzołóżnic”, reż. Jerzy Stuhr w 1995 r.

Ten skrótowy opis działalności twórczej doktorantki, uświadamia nam, że mamy do czynienia z nieprzeciętną twórczynią, działającą na niwie różnych przestrzeni scenograficznych.

W swojej pracy doktorskiej Pani Anna Jagna Janicka, jak pisze w streszczeniu, „...podejmuje problematykę wpisania znaczeń symbolicznych, ikonograficznych w scenografię realistycznego filmu fabularnego...”

Już ten cytat uzmysławia nam jakie problemy i wyzwana postawiła przed sobą autorka tych słów.

Zaskakującym i bardzo interesującym, a jednocześnie świadczącym o rozległej znajomości sztuki, jest odwołanie się autorki w pierwszym rozdziale („Zamiast wstępu”) do obrazu Jana van Eyck’a „Małżeństwo Arnolfinich” (1434 r.). To zaskakujące a jednocześnie ciekawe odwołanie do obrazu z wieku XV, wyjaśnione jest w dalszej części rozprawy, pozwalając zrozumieć interpretację symboli

występujących w filmie. „Kler”, film w reżyserii Wojciecha Smarzowskiego (pod roboczym tytułem „3”) mający premierę 28 września 2018 roku wg. scenariusza Wojciecha Smarzowskiego i Wojciecha Rzehaka, opowiada na tle współczesnej Polski o losach trzech księży katolickich, których przed kilkoma laty połączyło tragiczne wydarzenie, z którego cudem uszli z życiem, a teraz w każdą rocznicę spotykają się by uczcić fakt swojego ocalenia (opis dystrybutora).

Nie jest to oczywiście temat odosobniony w historii kinematografii polskiej czy światowej. Jednakże pomimo istotnej roli jaką odgrywali w historii Polski duchowni, nasza kinematografia nie ma wybitnych opowieści z życia kapłanów. Mimo tej uwagi, byłoby niewłaściwym i krzywdzącym brak wspomnienia o filmach naszej produkcji, poruszających tą tematykę w różnych aspektach, „Matka Joanna od Aniołów” J. Kawalerowicza z 1961 roku, „Ryś” St. Różewicza z roku 1981, „Zabić Księdza” A. Holland z 1988 roku, „Pokłosie” W. Pasikowskiego z 2012 roku, czy „W imię...” M. Szumowskiej z 2013 roku.

Jak jednak pisze Robert Birkholc w swoim artykule „Księża w polskim filmie fabularnym” (Magazyn Filmowy nr.10/2018) „...Zazwyczaj na dalszy plan schodzą przez to motywy, które były kluczowe dla najwybitniejszych zagranicznych dzieł o duchownych, takie jak konfrontacja chrześcijańskiego przesłania z rzeczywistością („Nazarin” Luisa Bunuela) kryzys wiary („Goście wieczerzy Pańskiej” Ingmara Bergmana), czy wreszcie krytyka religijnych instytucji (pamiętna scena pokazu kościelnej mody w „Rzymie” Federico Felliniego)”

Pani Anna Jagna Janicka jako scenograf tego filmowego przedsięwzięcia chcąc wypełnić swoją wizję scenariusza, jak sama pisze „...skonstruowanego jak kalejdoskop tworzy rzeczywistość utkaną z realności, jawy, słów, niedosłowności. Bardzo istotna jest tu postać reżysera wrażliwego na stronę plastyczną realizowanych przez siebie filmów...” musiała zderzyć się z materia nadzwyczaj trudną i skomplikowaną w wielu aspektach.

Jedną z najważniejszych decyzji pracy scenografa, jak twierdzi sama autorka, jest wybór głównych lokacji – to one w dużej mierze decydują o rzeczywistości filmowej.

Tu w pracy doktorskiej następują rozdziały opisujące poszczególne obiekty, ich charakterystykę, przyczyny wyboru, symbolikę miejsca i elementów wypełniających przestrzeń wokół i wewnątrz obiektów. Warto w tym miejscu zwrócić wagę na złotą myśl Jeana Epsteina, teoretyka filmu i aktywnego reżysera, wygłoszoną w 1926 roku

”Jeśli się mówi o filmie, że ma piękne dekoracje, lepiej nie mówić o tym filmie wcale, jest bowiem zły...”.

Myśl ta ma znaczenie zasadnicze, oznacza bowiem, że scenografia zawsze powinna być tylko jednym z elementów całego filmu, jej częścią wspólną i integralną, a zadaniem jej jest wyrażanie treści w zgodzie z pozostałymi elementami filmu. Nie oznacza to jednak, jakiejś zasadniczej podległości scenografa gdyż w ramach systemu tworzenia filmu jego rola jest nie tylko autonomiczna ale ważna. Uwagę na rolę i autonomię scenografa zwracają najwięksi współcześni reżyserzy np. Andrzej Wajda, który pisze ”...przede wszystkim to on właśnie- scenograf wynajduje wszystkie miejsca zdjęć, adaptuje je, zmienia, dostosowuje do akcji i mówi reżyserowi, tu stawiaj kamerę, a tego nie pokazuj...”

(„Powtórka z całości” 1983r. ;43). Wajda zwraca tutaj uwagę na rolę scenografa jeszcze w okresie przed-zdjęciowym i fazie, czysto koncepcyjnej, kiedy dopiero przygotowywana jest sama idea filmu.

Zasadniczą, twórczą funkcją scenografa na etapie koncepcji i kształtowania się idei filmu jest selekcja przestrzeni, która pozwoli na stworzenie zgodnie z całościową wizją reżyserską czegoś, co Ettiene Sourian określa mianem zdarzenia profilowego.

Andrzej Wajda sam kładł nacisk na pojęcie „selekcji” kiedy pisze :
„Scenograf ma możliwość wybrania z rzeczywistości tych elementów, które coś oznaczają, może umieścić je obok siebie, tak ustawić żeby nakładały się na siebie, tworząc pewne zagęszczenie którego nie można uzyskać w autentycznym miejscu zdjęć” („Powtórka z całości” 1989 r. ;43).

Piszę to w recenzji pracy doktorskiej Pani Anny Jagny Janickiej nie w celu epatowania pracą scenografa, lecz by uzmysłowić zakres i ogrom pracy jaki doktorantka włożyła w realizację przedsięwzięcia jakim jest film „Kler”.

W rozdziałach pracy 3-10 autorka, bardzo dokładnie omawia założenia i sposób adaptacji poszczególnych obiektów zdjęciowych, miejsca ich lokalizacji oraz powody wyboru. Mając za partnerów znakomitych i bardzo wrażliwych twórców, jakimi są reżyser Wojciech Smarzowski i operator Tomasz Madejski – piszę to z pełną świadomością gdyż miałem okazję i przyjemność z Nimi pracować – wykazała się profesjonalizmem najwyższej próby. Trudno doprawdy, po oglądnięciu filmu, myśleć o lepszych wyborach niż znalezione w Czechach obiekty sakralne takie jak kościół NMP w Orłowej czy kościół i plebania w Koseticach, lokacje w Krakowie i okolicach takie jak Biblioteka Jagiellońska, Pałac Goetzów w Brzesku (jako Kuria), Dwór w Mogilanach (ośrodek dla emerytowanych duchownych), apartament krakowski nad Wisłą (mieszkanie ks. Lisowskiego) czy wnętrza Twierdzy Modlin jako ochronka.

W pracy pisemnej wszystkie opisy zilustrowane są dużą ilością zdjęć, zarówno z planu filmowego, jak i poszczególnych obiektów oraz rekwizytów tworzących klimat tych miejsc.

Pracę uzupełnia starannie dobrana bibliografia.

Na zakończenie pragnę zwrócić uwagę na jeszcze jeden istotny aspekt pracy doktorskiej: nie jest to praca teoretyka, jest to praca praktyka, osoby mającej w swoim dorobku wiele scenografii teatralnych, telewizyjnych, filmowych i dlatego jest wiarygodna.

Miałem okazję parokrotnie współpracować z doktorantką na planie filmowym i przy produkcjach Teatru TV. Wiele razy miałem przyjemność z Nią rozmawiać i obserwować Jej pracę na planie zdjęciowym. Te spotkania, dorobek i praca doktorska utwierdzają mnie w przekonaniu, że mogę w pełni rekomendować Radzie Wydziału Scenografii Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie Panią Annę Jagnę Janicką do nadania Jej stopnia doktora w dyscyplinie artystycznej – sztuki piękne.

Konkluzja

Mgr Anna Jagna Janicka przygotowała interesującą pracę doktorską, z oryginalnym spojrzeniem na problemy artystyczne w zakresie scenografii.

Rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 13, ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2013 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki, oraz spełnia wymogi określone w akcie prawnym „Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 roku w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzenia czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora”

Poziom przygotowanej pracy doktorskiej, w tym jej opis, w pełni uzasadniają przyznanie Pani mgr Annie Jagnie Janickiej stopnia doktora w dyscyplinie artystycznej – sztuki piękne.

Dr hab. Ryszard Melliwa